

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

№2

2026

SERVIS

ILMIY-AMALIY JURNAL 2026 -yil, 2-soni

Muassis: Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligi tomonidan 2008-yil 31-dekabrda
0561-raqam bilan ro‘yxatga olingan.
O‘zR OAK Riyosatining 19.03.2017 y., 239/5-sonli qarori bilan e’tirof etilgan

Tahririyat a’zolari:

Mas’ul kotib:

i.f.d., prof. M.Q.Pardayev

Muharrirlar:

i.f.d., dotsent F.A.Safarov
PhD, dotsent I.M.Pardayeva
PhD, I.Sh.Ernazarova

Texnik muharrir:

katta o‘qituvchi F.O.O‘roqov

Korrektor:

PhD, dotsent v.b.
T.I.Yahyoyev

Sahifalovchi:

PhD, dotsent v.b.
H.N.Ochilova

1 yilda 4 marotaba
chop etiladi.

**O‘zbekiston hududida
tarqatiladi.**

Tahririyat manzili:

140100, Samarqand shahar,
Amir Temur ko‘chasi, 9-uy,

tel.: +998(66)233-28-38,
+998(97)913-74-40

faks: +998(366)231-12-53
el.pochta:

samisiservis@mail.ru

Tahrir hay’ati raisi:

M.E.Po‘latov – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori,
i.f.d., professor

Tahrir hay’ati raisi o‘rinbosari:

O.M.Pardayev – SamISI prorektori, iqtisod fanlari doktori,
professor

Tahrir hay’ati a’zolari:

M.M.Muxammedov – SamISI professori, iqtisod fanlari
doktori

D.R.Zaynalov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

O.M.Murtazayev – TDIUSF direktori, iqtisod fanlari doktori,
professor

M.R.Boltabayev – TDIU professori, iqtisod fanlari doktori

R.X.Ergashev – QarMII professori, iqtisod fanlari doktori

B.K.G‘oibnazarov – iqtisod fanlari doktori, professor

I.S.To‘xliyev – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

K.B.Urazov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

D.H.Aslanova – iqtisod fanlari nomzodi, professor

Q.J.Mirzayev – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

B.I.Isroilov – TDIU professori, iqtisod fanlari doktori

G.M.Shodiyeva – SamISI professori v.b., iqtisod fanlari doktori

S.N.Toshnazarov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

R.N.Normaxmatov – SamISI professori, texnika fanlari doktori

A.Bektemirov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

M.T.Alimova – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

Z.Dj.Adilova – TDIU professori, iqtisod fanlari doktori

Sh.O.Quvondiqov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

L.N.Xalikova – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

F.A.Safarov – SamISI dotsenti, iqtisod fanlari doktori

A.M.Karimova – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

I.B.Mattiyev – SamISI professori, pedagogika fanlari doktori

B.F.Boronov – SamISI professori v.b., iqtisod fanlari doktori

A.N.Xoliqulov – SamISI professori, iqtisod fanlari nomzodi

X.A.Raximov – SamISI dotsenti, PhD

S.A.Babanazarova – SamISI dotsenti, PhD

H.N.Ochilova – SamISI dotsenti v.b., PhD

I.R.Berdikulova – SamISI dotsenti v.b., PhD

A.Q.G‘apparov – SamISI dotsenti v.b., PhD

MUNDARIJA:

NAZARIYA VA METODOLOGIYA	
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Озода Мамаюновсвна Пардаева Янги Ўзбекистоннинг бойлиги бўлган инсон капиталининг ривожланишида оиланинг ўрни	5
Мурод Мухаммедович Мухаммедов Макроиктисодий барқарорликни таъминлашда иш ҳақи ва нархлар мувозанатининг аҳамияти	9
Dr. Okszana KISZIL Between the two worlds: migrant children and adaptation strategies	12
Зарина Муродовна Мухаммедова Ўзбекистонда облигациялар бозорини ривожлантиришнинг иқтисодий муаммолари ва стратегик йўналишлари	17
SANOAT VA QISHLOQ XO‘JALIGI	
Junaydillo Sadiyevich Fayziyev Qishloq xo‘jaligida yetishtiriladigan sigir sutining sifat ko‘rsatkichlari	20
Джунайдилло Садиевич Файзиев, Азизахон Мамасидикова Положительные и отрицательные аспекты использования пальмового масла в пищевой промышленности	23
TADBIRKORLIK, MEHNAT, BANDLIK VA KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH	
Lola Nazarovna Xalikova, Shamsiddin Kiyamiddinovich Yuldashev, Muxammadjon Mansur o‘g‘li Xojiyev O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishining mehnat unumdorligiga ta’siri	28
Anvar Nematovich Xoliqulov Innovatsion iqtisodiyot sharoitida mehnatning xarakteri va manfaatlar mushtarakligi	33
XIZMAT KO‘RSATISH VA SERVIS	
Абдумалик Бектемиров, Дилшод Фархадович Насиров Оценка эффективности инновационно-инвестиционной стратегии предприятий сферы услуг Республики Узбекистан	36
Рузибой Нормухаматов, Уктам Абдуғани ўғли Абдурайимов, Шерзод Мирзаали ўғли Музаффаров Соғломлаштириш хизматларида B2 витамини (рибофлавин)нинг ўрни, очилиш тарихи, аҳамияти, манбалари, етишмаслигининг олдини олиш йўллари	43
Обид Мамаюнович Пардаев Иссиқлик таъминоти хизматларини кўрсатишда энергия ресурсларини тежаш ва улардан самарали фойдаланиш йўллари	46
Феруз Нематуллаевич Абилов Агросервис хизматларини ривожлантириш асосида аҳолини камбағалликдан чиқариш механизмини такомиллаштириш	50
Zebo Eshmaxmatovna Normurodova Maishiy xizmatlar samaradorligini oshirishda sinergetik, messijerlik va geffen samaralarining o‘rni (Qashqadaryo viloyati misolida)	55
Nargiz Toxirovna Sattarova, Sultonbek Azizovich Baxromov O‘zbekistonda servis iqtisodiyoti: xizmat ko‘rsatish sifatini boshqarishning zamonaviy usullari va tendensiyalari	59

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2030 yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi doirasidagi dastur va chora-tadbirlar to‘g‘risida. 02.12.2022. <https://president.uz/oz/lists/view/5805>
8. Shagazatov M., Makarov I. Iqlim iqtisodiyot kabi: O‘zbekiston uchun «yashil transformatsiya» nega muhim? Xabar.uz. 2025. <https://www.xabar.uz/uz/jamiyat/iqlim-iqtisodiyot-kabi-ozbekiston-uchun-yashil-tr>
9. Levi M, Kjellstrom T, Baldasseroni A. Impact of climate change on occupational health and productivity: a systematic literature review focusing on workplace heat. Med Lav. 2018 Apr 24;109(3):163-79. doi: 10.23749/mdl.v109i3.6851. PMID: 29943748; PMCID: PMC7689800.
10. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>
11. Spector JT, Masuda YJ, Wolff NH, Calkins M, Seixas N. Heat Exposure and Occupational Injuries: Review of the Literature and Implications. Curr Environ Health Rep. 2019 Dec;6(4):286-296. doi: 10.1007/s40572-019-00250-8. PMID: 31520291; PMCID: PMC6923532.

Anvar Nematovich Xoliqulov – SamISI, “Iqtisodiy tahlil va statistika” kafedrasini mudiri, i.f.n., professor

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA MEHNATNING XARAKTERI VA MANFAATLAR MUSHTARAKLIGI

Annotatsiya. Maqolada bozorli iqtisodiyot sharoitida mehnatning xarakterini tadqiq qilish faqatgina nazariy jihatdan emas, balki katta amaliy jihatdan ham tahlil qilingan, ayniqsa mulkdorning manfaati jamiyat manfaatiga mos kelishi yo‘llari keng yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: mehnat, band bo‘lgan xodimlar, mehnatning xarakteri, mehnat natijasi, mehnat unumdorligi, mehnat samaradorligi, mehnat tabiati, unumli mehnat, unumsiz mehnat.

Kirish. Har qanday jamiyatning iqtisodiy asosini yaratuvchi kuch bu mehnatdir. Shu tufayli uning xarakterini o‘rganish hamisha dolzarb bo‘lib kelgan. Sotsializm sharoitida bu muammoga bag‘ishlangan o‘nlab institutlar mavjud bo‘lib ularda yuzlab olimlar shug‘ullanar edi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnatning xarakterini tadqiq qilish faqatgina nazariy jihatdan emas, balki katta amaliy ahamiyatga ham ega. Har bir sohada band bo‘lgan xodimlar mehnatining xarakterini o‘rganmasdan shu sohaning xalq xo‘jaligida tutgan o‘rnini, davlatimizning ichki yalpi mahsulotiga va yalpi milliy - mahsulotiga qo‘shgan hissasini aniqlash qiyin. Qaysiki bu ko‘rsatkichlar shu davlatning iqtisodiy qudratini, aholining ijtimoiy ahvolini, iqtisodiy o‘sish darajasini, boshqa davlatlar o‘rtasida tutgan o‘rnini ifodalovchi ko‘rsatkichlardir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mehnatning xarakterini nazariy jihatdan tahlil qilganda uning unumli yoki unumsiz ekanligini isbotlash asosiy o‘rinni egallaydi. Unumli va unumsiz mehnat muammosi bilan juda ko‘p yirik olimlar, jumladan S.G.Strumilin, A.Sh.Rumyansev, V.S.Nemchinov, Ye.S.Varga, G.S.Xachaturov, N.A.Kronrot, A.I.Notkin, A.S.Kudryavsev, M.M.Gatovskiy, V.V.Novojilov, G.A.Prudenskiy, P.A.Xromov, Ye.L.Manevich kabilar shug‘ullangan.

Bu muammoning bevosita muommala sohasida, xususan savdoda qanday hal bo‘lish masalasi bilan M.I.Bakanov, V.I.Ivaniskiy, L.I.Kravchenko, N.P.Pisarenko, A.M.Fridman, S.V.Sapov, M.V.Sladkov, D.Timoshevskiy, V.X.Zadorojniy, V.D.Xorin kabi bir qancha olimlar shug‘ullandilar.

Bu muammoni tadqiq qilishda O‘zbekistonlik olimlarning ham hissasi katta. Bular tarkibiga I.T.Abdukarimov, M.Q.Pardaev, D.S.Sirojiddinov, R.X.Shodiev, M.M.Muxammedov, A.Ulmasov, Yo.Abdullaev kabilarni kiritish mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida jamlash, guruhlash, induksiya va deduksiya, tahlil va sintez hamda iqtisodiy tahlilning an‘anaviy usullari qo‘llanildi.

Tahlil va natijalar. Masalaning muhimligi shu muammoning bir qancha nazariy jihatlarini hozirgi davr nuqtai nazaridan o‘rganishni va talqin qilishni talab qiladi. Bular jumlasiga ko‘p mulkchilik sharoitida savdodagi mehnatning xarakterini (uning unumli yoki unumsizligini), uning qaysi sohaga mansubligini (ishlab chiqarish yoki noishlab chiqarish),

mehnat natijasini qanday baholashni (mehnat unumdorligi yoki mehnat samaradorligini) aniqlash kabi muammolar kiradi. Bu muammolarning hal qilinishi o‘zining mustaqil taraqqiyot yo‘lini tanlab olgan respublikamiz uchun katta ahamiyat kasb etadi. Chunki, bular mavjud mehnat potentsialining qancha qismini shu sohaga jalb qilish zarurligini ulardan qanday samarali foydalanish mumkinligini ko‘p mulkchilikka asoslangan ushbu sohaning jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy salohiyatiga qanday hissa qo‘shayotganligini aniqlashda metodologik asos bo‘ladi.

Mehnatning xarakteri deganda mazkur jamiyatning iqtisodiy va siyosiy qurilishiga to‘g‘ri keladigan mehnat tabiati tushuniladi. O‘zbekistonda bozorli iqtisodiyot shakllanmoqda. Buning iqtisodiy asoslari eng avvalo ko‘p mulkchilik, erkin raqobat va erkin narxlardan iboratdir. Ushbu tushunchalar bozorli iqtisodiyotda amal qiladigan birqancha boshqa qonuniyatlar bilan bevosita bog‘lik. Xususan, narxning o‘zgarishi talab va taklif qonuniga amal qiladi. Talab ko‘paysa narx oshadi, taklif ko‘paysa teskarisi. Talab va taklifning muvozanati narxning barqarorligini ta‘minlaydi.

Ko‘p mulkchilik o‘z navbatida yagona markazlashgan boshqaruvdan holi erkin tadbirkorlikning shakllanishi uchun obyektiv zamin yaratadi. Raqobat esa har bir xo‘jalik yurituvchi sub‘ektdan samarali ishlashni talab qiladi va h.k.

Mehnatning xarakteri xuddi shu jarayonda shakllanadi. Bunda eng avvalo ishlab chiqarish vositalariga egalik qilishning turli shakllarini, ya‘ni ko‘p mulkchilikni e‘tirof etish lozim. Ko‘p mulkchilik birinchi galda mulkdorlarning manfaatiga xizmat qiladi.

Mulkdorlar o‘zining iqtisodiy faoliyatidan, eng avvalo mulkni ko‘paytirishdan manfaatdordir. Mulkni ko‘paytirish uchun qandaydir faoliyat ko‘rsatish kerak. Bu faoliyat jamiyat ehtiyojidan kelib chiqmog‘i lozim, chunki har qanday faoliyat shunchaki sodir bo‘lmaydi. Undan kimdir manfaatdor bo‘lish lozim. Shu jihatdan mulkdorning manfaati jamiyat manfaatiga mos kelishi darkor. Bu masalaning birinchi jihati.

Ikkinchidan, mulkdor o‘z faoliyati natijasida olgan daromadi (foydasi) va mulkidan soliq to‘lash yo‘li bilan davlat orqali jamiyatning manfaatiga yana mos keladigan ishni qiladi. Bundan ko‘rinib turibdiki mulkdor mulkning ko‘payishi davlat va jamiyat uchun ham foydali. Demak, fuqarosi boy mamlakat iqtisodiy jihatdan qudratli mamlakat bo‘lishi muqarrar ekan.

Bu holda mehnat bevosita mulkdor va jamiyat manfaatlarini ifoda etadigan, ularning mushtarakligini ta‘minlaydigan xarakterga ega bo‘ladi.

Ammo mehnatni mehnatkash qiladi. Bularning manfaati ham manfaatlar tizimida muhim o‘rinni egallaydi. Shu tufayli mehnat qilganda mehnatkash eng avvalo o‘z manfaati nuqtayi nazaridan qaraydi. Shu tufayli ham ko‘p, yaxshi va sifatli mehnat qilsa u mulkdordan shunchalik ko‘p mehnat haqi olishi lozim. Bu uchun mehnat qiluvchi o‘zining mehnat unumdorligini oshirib boradi. Bunda barcha manfaatlarning muvofiqligi ta‘minlanadi.

Birinchidan, mulkdorning mulki, uning daromadi ko‘payadi. Ikkinchidan, davlatning ushbu ob‘ektlardan oladigan solig‘i oshadi. Uchinchidan, mehnatkashning mehnat xaqi ko‘payadi va shunga mos ravishda davlatga to‘laydigan solig‘i ham oshadi. Demak, barcha manfaatlarning bir-biriga muvofiqligi ta‘minlanadi.

Jamiyatdagi barcha moddiy va ma‘naviy ne‘mat, shu jamiyatda mavjud bo‘lgan mehnat bilan yaratilgan. Mehnat jamiyat, tabiat va inson tafakkurida sodir bo‘ladigan jarayonlarni takomillashtirib boradi. Demak, har qanday taraqqiyot zamirida mehnatning takomillashuvi yotadi. Biroq, mehnatning xarakteri, uning insonga va ijtimoiy taraqqiyotga ta‘siri har xil tarixiy davrda bir xil bo‘la olmaydi, chunki inson mehnati uning aql-zakovati bilan boshqariladi, mehnat qilish jarayoni esa bir qancha olimlar ta‘sirida sodir bo‘ladi. Ko‘rinib turibdiki mehnat muammosi juda keng qamrovli, juda katta tadqiqot ko‘lamini talab qiladigan muammodir. Biz esa bu muammoning faqat bir qismiga, bozorli iqtisodiyot sharoitida savdo sohasidagi mehnatning xarakterida rejali iqtisodiyotga nisbatan qanday o‘zgarishlar sodir bo‘lganligiga va jamiyat taraqqiyotining shu bosqichida uning qanaqa o‘ziga xos xususiyatlari vujudga kelganligiga to‘xtalamiz.

Ijtimoiy mulkka asoslangan sotsialistik ishlab chiqarish sharoitida mehnatning xarakteri deyilganda uning milliy daromadni yaratishga qo‘shgan hissasi tushunilar edi. Buning uchun nazariy jihatdan savdodagi mehnatning unumli yoki unumsiz mehnat ekanligini asoslashni talab qilar edi. Endilikda, ko‘p mulkchilikka asoslangan bozorli iqtisodiyot sharoitida savdodagi

mehnatning xarakteri jamiyatning yalpi milliy mahsulotini yaratishga qo'shgan hissasi bilan belgilanadi. Milliy daromad va yalpi milliy mahsulot bir-biridan mohiyati va mazmuni jihatidan farq qiladi. Nazariy jihatdan tadqiq qilishda ushbu mehnatning xarakteriga unumli yoki unumsiz mehnat nuqtai nazaridan emas, balki mehnatning manfaatga xizmat qilishi nuqtai nazaridan yondoshish maqsadga muvofiqdir. Shundan kelib chiqadigan bo'lsak hozirgi sharoitida unumli mehnatga moddiy ne'mat ishlab chiqarish nuqtai nazaridan emas, balki milliy mahsulot ishlab chiqarish nuqtai nazaridan qarash lozim. Chunki sotsialistik ishlab chiqarish sharoitida ijtimoiy ishlab chiqarish moddiy ne'mat ishlab chiqarish va moddiy ne'mat ishlab chiqarmaydigan sohalarga bo'linar edi. Bozorli iqtisodiyot sharoitida milliy daromad ko'rsatkichi o'rniga yalpi milliy mahsulot ko'rsatkichi kiritilib uni yaratishda moddiy ne'mat ishlab chiqarish sohasi bilan birga daromad keltiruvchi barcha xizmatlar ham kiradi. Ushbu muammoga shu nuqtai nazaridan qaraydigan bo'lsak, hozirgi bozorli iqtisodiyot sharoitida unumli va unumsiz mehnatni aniqlashga yangicha metodologik usul bilan yondoshish lozim bo'ladi.

Sotsialistik ishlab chiqarish sharoitida unumli yoki unumsiz mehnat muammosini hal qilishda unga asosan ijtimoiy ishlab chiqarish, jamiyat nuqtai nazaridan qaralar edi. Endilikda esa bu muammoni hal qilishda asosan mulk egasi, sohibkor nuqtai nazaridan qarash lozim. Bu tavsiya bozorli iqtisodiyot sharoitida unumli va unumsiz, foydali va befoyda mehnat xarakterini tadqiq qilishda asosiy nazariy konsepsiya bo'lib hisoblanadi.

Marksizm ta'limoti nuqtai nazaridan har qanday moddiy ne'mat yaratuvchi mehnat unumli mehnatdir. Ammo bozorli iqtisodiyot sharoitida har qanday moddiy ne'mat yaratgan mehnat agar u mulk egasiga, sohibkorga foyda keltirmasa unumli mehnat hisoblanmaydi. Bunday mehnat natijasi, unga moliyaviy xo'jalik faoliyatini iqtisodiy inqirozga olib keladi. Bunday mehnatning sohibkor uchun keragi bo'lmaydi. Ammo u jamiyat uchun unumli mehnat, chunki moddiy ne'mat yaratildi.

Unumli mehnatga mehnatkash nuqtayi nazaridan ham yondashish lozim. Agar mehnatkash sarf qilgan mehnati evaziga oladigan mehnat haqi bilan o'zining va oilasining yashashini ta'min qilsa, ish kuchini takror ishlab chiqara olsa bu mehnat shu ishchi, mehnatkash uchun unumlidir. Mehnatkashni u moddiy ne'mat ishlab chiqarayaptimi yoki chiqarmayaptimi yoki xizmat sohasi bilan bandmi uni qiziqitirmaydi. Uni qiziqitirgan narsa o'z mehnati uchun (unumlimi yoki unumsizmi qat'iy nazar) oladigan mehnat haqidir.

Xulosa. Xulosa qilib shuni ta'kidlash lozimki umuman mehnatning xarakterini tadqiq qilishda bozorli iqtisodiyot sharoitida, unga asosan mulk egasi, tadbirkor nuqtayi nazaridan yondoshish lozim ekan. Ammo har qanday tadbirkor o'zi yashab turgan davlatning ichida, shu jamiyatning a'zosi. Shu nuqtayi nazardan uning mehnatiga faqat o'zining iqtisodiy manfaatidan kelib chiqmasdan, balki jamiyat manfaatini ham hisobga olishi lozim. Shu jamiyatning a'zosi sifatida har bir mehnatkashning ham o'z manfaati bor. Shu tufayli mehnatning xarakteri tadqiq qilinganda uning manfaati ham chetda qolib ketmasligi lozim. Demak, bozorli iqtisodiyot sharoitida mehnatning natijasini baholashda sotsializmdagidek faqat jamiyat nuqtayi nazaridan qaralmasdan, balki mulk egasi, tadbirkor, jamiyat va mehnatkash manfaatlarining mushtarakligini ta'minlash nuqtayi nazaridan qarash lozim.

А.Холикулов Природа труда и общность интересов в инновационной экономике	A.Kholikulov The nature of labor and the commonality of interests in an innovative economy
Аннотация. В статье анализируется изучение природы труда в рыночной экономике не только теоретически, но и в широком практическом смысле, в частности, широко рассматриваются способы совпадения интересов собственника с интересами общества. Ключевые слова: труд, наемные работники, характер труда, результат труда, производительность труда, эффективность труда, природа труда, производительный труд, непроизводительный труд.	Abstract. The article analyzes the study of the nature of labor in a market economy not only theoretically, but also in a large practical sense, in particular, the ways in which the interests of the owner coincide with the interests of society are widely covered. Keywords: labor, employed employees, the nature of labor, the result of labor, labor productivity, labor efficiency, productive labor, unproductive labor.

ISSN 2091-5187

❧ “SERVIS” ❧

Jurnal Samarqand iqtisodiyot va servis instituti tahririyat
bo‘limida nashrga tayyorlandi.

15.05.2026-yilda terishga berildi. 26.05.2026-yilda bosishga ruxsat etildi. Ofset
bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84_{1/8}. “Times” garniturasini. Ofset bosma usuli.
Shartli bosma tabog‘i 15,4. Hisob-nashriyot
tabog‘i 14,37. Adadi 100 nusxa. Buyurtma № 0105A/26

Samarqand iqtisodiyot va servis institutining
matbaa bo‘limida chop etildi.
Litsenziya № 025316.
Reestr № X-119112.

Manzil: Samarqand shahri, Shoxruh ko‘chasi, 60-uy.

© Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, 2026.